

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Kulturní identita Židů v ČR

Bakalářská diplomová práce

Pavel Proksch

Vedoucí bakalářské diplomové práce: PhDr. Daniel Topinka, PhD.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne 30. března 2010

Obsah

<u>Úvod.....</u>	<u>4</u>
<u>Schéma vnějších a vnitřních vlivů působících na kulturní identitu Židů v ČR.....</u>	<u>6</u>
<u>1. Důležitost zkoumání židovské etnokulturní identity v evropském kontextu....</u>	<u>7</u>
<u>2. Teorie identity.....</u>	<u>11</u>
2.1. Konstruování identity	12
2.2. Vnímání identit zvenčí	14
<u>3. Specifika židovské etnokulturní identity.....</u>	<u>16</u>
<u>4. Vnější vlivy při (re)konstruování identit.....</u>	<u>18</u>
4.1. Vliv holocaustu na identitu Židů.....	18
4.2. Poválečný historický vývoj	19
<u>5. Vnitřní vlivy při (re)konstruování identit.....</u>	<u>21</u>
5.1. Židovské organizace a instituce.....	21
5.2. Rejudaizační trendy ve světě.....	27
5.3. Obnova židovských škol a jazyka.....	32
5.4. Muzejnictví, kultura a košer stravování.....	36
5.4.1. Muzejnictví.....	37
5.4.2. Kultura.....	38
5.4.3. Košer stravování.....	41
<u>Závěr.....</u>	<u>43</u>
<u>Anotace.....</u>	<u>44</u>
<u>Seznam použité literatury</u>	<u>46</u>
<u>Seznam použitých internetových zdrojů.....</u>	<u>49</u>

Úvod

Každý den projdou po ulici Komenského v Olomouci stovky lidí. Málokdo z kolemjdoucích však tuší, že jdou právě kolem domu, kde sídlí místní Židovská Obec s modlitebnou. Tento jev je poměrně charakteristický pro většinu měst v České republice, kde sídlí Židovské Obce. Celá tato situace však jen dokresluje představy mnoha lidí o současném životě Židů. S představou, že snad všichni Židé zahynuli v nacistických koncentračních táborech a nebo žijí už jen v Izraeli, či USA se můžeme setkat velmi často. Přinejlepším se může stát, že si někteří lidé vzpomenou na několik Židů prodávajících suvenýry kolem Židovského muzea v Praze, nebo si vzpomenou, že některá veřejná osobnost má židovské předky.

Zarážející je snad ještě více fakt, že se v odborné literatuře o současném životě Židů v ČR prakticky nepíše. Ano, najdeme stovky knih o historii tohoto etnika, ale to je skoro vše. Tato práce si proto předsevzala za cíl utřídit informace o kulturní identitě Židů v ČR. Důraz se bude práce snažit klást na období posledních dvaceti let, neboť teprve po roce 1989 se mohla židovská komunita nadechnout ke svobodnému životu.

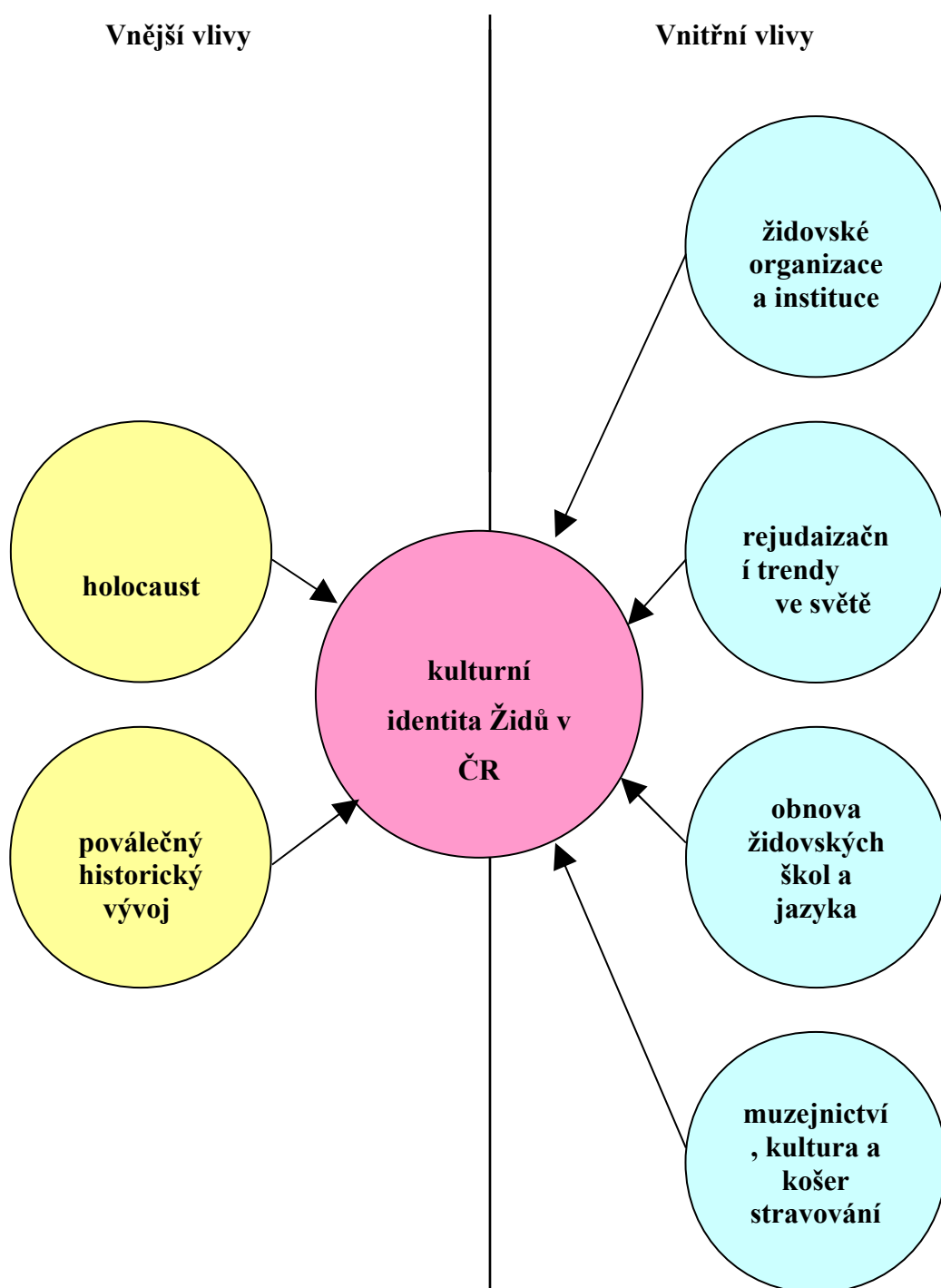
Je nutno podotknout, že se sice zavazují psát o kulturní identitě, ale píšou spíše o kulturní identitě obecně a široce, přičemž zohledňují různé interpretace. Podstatné je také vymezit hned na začátku pojem kulturní identita, která souvisí spíše s národem a etnicitou, narozdíl od identity politické, jež se vztahuje spíše ke státu.

Grew například tvrdí, že kultura je pro národní identitu ústřední. (Grew, s. 204) Zajímavým problémem je také spojování „vysoké“ kultury společnosti s kulturou lidovou při utváření národních identit, přičemž právě toto spojení je dle Grewa nejspíše zárukou živé národní identity.

V první kapitole popisují důležitost zkoumání židovské etnicity z evropské perspektivy. Zohledněny jsou zde především proměny identit v současné Evropě. Druhá kapitola Teorie identity stručně popisuje obecný proces formování,

reprodukce a typů identit a pohledů na ně. Kapitola třetí Specifika židovské etnicity se snaží zachytit hlavní rysy židovského etnika, které jsou pro proces utváření identity podstatné. Čtvrtá a pátá kapitola popisují vnitřní a vnější vlivy, které působily a stále působí na proces formování kulturní identity Židů v ČR. Tyto vlivy jsou také popsány na následujícím schématu.

Schéma vnějších a vnitřních vlivů působících na kulturní identitu Židů v ČR

1. Důležitost zkoumání židovské etnokulturní identity v evropském kontextu

Pro vymezení etnické a národní identity je podstatné vymezení pojmu národ. Definic je samozřejmě mnoho například Hobsbawn definuje národ takto: „Národ je tedy kombinací prvků, mezi nimiž není na první pohled žádná nutná, a dokonce ani pravděpodobná souvislost: na jedné straně jsou to prvky strukturální „modernizace“, tj. teritoriální stát a transformace (nebo zjednodušení) socio-politických vztahů v jeho rámci; na straně druhé je kladen důraz na rozmanité způsoby prosazování a symbolizování skupinové příslušnosti a solidarity v emocionálně zcela vyhoceném osobním smyslu.“ (Hobsbawn, 2003, s. 112)

Moderní evropská civilizace stojí na prahu období změn. Samotná národní identita obyvatel mnoha evropských států je značně oslabena nebo dezorientována vlivem mnoha okolností. Sílicí globalizace nás nutí zbavovat se národních individualit a odlišností. Globalizace na nás však nevyvíjí přímý tlak, identity národní jednoduše slábnou a to se také odráží v každodenním životě, ve kterém se zbavujeme svých národních individualit a odlišností, neboť víme, že tato ztráta je vykoupena velmi příjemnou konformitou a často také doprovázena získáním vyšších ekonomických standardů.

Naše oslabená národní identita je také silně konfrontována s kulturami imigrantů převážně z neevropských zemí. Pro některé skupiny obyvatel hraje také podstatnou roli fakt, že národní státy se ustavovaly v čase a podílely se na konstruování národních identit – vznikaly tak problémové situace tzv. národnostních menšin, etnických skupin apod. Ke všem těmto faktorům se začíná přidávat také rostoucí poptávka některých evropských politiků po vytvoření do jisté míry nové

evropské nadnárodní identity, kterou paradoxně doprovází také regionalismus. (Grew, 2003, s. 206)

Mimo jiné právě hledání společné evropské identity sebou může přinášet také pozitivní podmínky pro židovské etnika po celé Evropě, neboť „hledání společných základů Evropy, důvodů i rozhodujících znaků její identity je nesené přesvědčení o potřebě vypracovat takové prostředky historického poznání, které umožní nacházet jednotu v pluralitě a pluralitu při zachování jednoty, které ale zároveň znemožní, aby se pluralita vyprázdnila do pouhé relativity.“ (Havelka, 2005, s. 558)

Lidé na tyto společenské jevy a na postupné vytrácení národní identity z jejich života reagují často velmi odlišně. Zatímco některé skupiny obyvatel si užívají nových komponent sociálních identit a postupné slábnutí národní identity je jim lhostejné.

Jiná část veřejnosti se tohoto procesu slábnutí národní identity z jejich života a jejich okolí velmi obává a dochází tak často k procesu rekonstrukce identit. Heřmanová například podotýká, že „ztrátu identity lze chápat jako *rozptyl identity*, charakterizovaný tím, že někteří jedinci se nemohou vyznat a rozpoznat, kde se nalézá jejich vlastní „Já“ na rozdíl od ego druhých. U osob, které si nestačily vybudovat pevnou identitu, může nastat krize identity, stav zmatení a sklíčenosti. Časté jsou situace, kdy jedinci prožívají osobnostní krizi: 1. Při deficitu identity, 2. Situace s konfliktem identity.“ (Heřmanová, 2005, s. 94)

Proto se nejspíše někteří lidé přiklánějí více k nacionalismu, který chápe národ spíše v krajním smyslu: „Národ je mateřská země nebo otčima; jeho příslušníci jsou bratři. Jsou spojeni pouty „krve“ a „rasy“ (tj. předpokládanými biologickými pouty), která vylučují nečleny, společným „domovem“ se společnou fyzickou a duševní výbavou, jejímuž plnému významu nemohou jiní rozumět; mají společné předky a společný jazyk, který je téměř z definice nepřístupný těm, kdo tento rodinný jazyk nesdílejí.“ (Hobsbawn, 2003, s. 113)

Mnoho lidí se také přiklání více k nacionalismu ze sociálně-ekonomických důvodů, což je umocňováno současným trendem „rozevírání nůžek“ mezi bohatými a chudými, neboť jedna z definic nacionalismu, chápe nacionalismus jako výraz rovnosti v sociální komunitě, národní pospolitosti, kde se členství odvíjí od

národně pojaté koncepce občanství, ne od hierarchie/ stratifikace: „Pokud se někdo identifikuje jako člen nižší třídy, zařazuje se na dno společenského žebříčku. Dělení na třídy je vertikální, a tudíž hierarchické členění skupin lidí; etnické dělení je horizontální, vytvářející spíše rovnocennost nežli hierarchii.“ (Šatava, 2001, s. 28)

Tyto skupiny pak svou situaci řeší příklonem ke krajnímu nacionalismu a vymezováním se vůči všem jiným národům a kulturám.

Nelze tvrdit, že tento extremismus je problém jen některých evropských zemí, nebo jen zemí hospodářsky méně vyspělých s vyšším demokratickým deficitem. Vývoj v této oblasti za posledních dvacet let je důkazem toho, že tento extremismus se nevyhýbá ani zemím jako je Dánsko, Belgie nebo Švýcarsko.

V tomto kontextu evropského vývoje se jistě můžeme ptát, proč bychom se měli zabývat kulturní identitou Židů v České republice a především jejím budování v posledních 20 letech? Důvodů můžeme nalézt hned několik:

1. Vztah většinové společnosti k menšinám, respekt k jejich kultuře a možnost ponechat jim jistou možnost rozvíjet jejich kulturní identitu je do značné míry indikátorem zdravé demokracie. Nepochybně přináší tento jev také bohatství pro tuto společnost. Bohatství nejen kulturní, ale také znalostní a ekonomické.

Například český premiér židovského původu Jan Fischer se v Lidových novinách nechal slyšet: „Praha je po Jeruzalémě a New Yorku třetí nejvýznamnější místo židovské kultury na světě.“ (LN, 11-2-2010) Samozřejmě, že tento aspekt, může při rozvoji českého židovského etnika přinést do budoucna významné světové postavení celé České republiky. Židů žije po celém světě asi 14 milionů a svým zájmem o Prahu a celou ČR tak mohou ovlivnit významně i dění u nás. V současnosti však u nás žije jen 15 – 20 000 Židů a z toho jsou 3 000 zaregistrovány v Židovských obcích a 2 000 v různých židovských organizacích a spolcích. (www.fzo.cz)

2. Právě židovská kultura je často označována společně s Helenismem, tedy kulturou antického Řecka, za kolébku kultury evropské. Porozumění židovské

kultuře, tedy může Evropanům, tedy i Čechům do jisté míry napomoci porozumět své vlastní národní a kulturní identitě.

3. Z demografického hlediska se nám skupina Židů v České republice může zdát v současné době poměrně zanedbatelná, avšak přinejmenším z historických důvodů jsou kulturní aktivity spojené s touto menšinou velmi důležité. Před druhou světovou válkou byli právě Židé velmi aktivním a také rozšířeným společenstvím. Židovské čtvrtě a synagogy často formovaly tvář mnoha českých, moravských a slezských měst a také život v nich. Přínos „židovské menšiny, která se – vedle českých Němců – až do období druhé světové války podílela na vyznívání dějin tohoto prostoru nejúčinněji“ (Soukupová-Novotná, 2005, s. 560) by proto neměl být zapomenut.

2. Teorie identity

Pozornost která je věnována v poslední době výzkumu národních, ale také etnických identit nás může až zarážet. Můžeme se proto oprávněně ptát, jaká idea podmiňuje výzkumy těchto identit. Dle Bittnerové je touto ideou fakt, že „národy (případně etnické skupiny) jsou primárně budovány na uvědomování si či dokonce přestování společně sdílených kvalit.“ (Bittnerová, 2005, s. 413)

Heřmanová nás však upozorňuje s pomocí S. Ježka na skutečnost, že „menšinová identita nemusí být vázána pouze na příslušníky národnostních či etnických menšin, ale prakticky na všechny jedince, jejichž identita je silně vázána na členství v nějaké sociální skupině a jejichž vnímání reality je syceno rozlišováním mezi „my“ a „oni.“ (Heřmanová, 2006, s. 94)

Musíme si také uvědomit podstatný rozdíl mezi pojmy národní identita a etnická identita. Například sociální psychologové Bačová, Kusá, Plichtová nás seznamují s tím, že národní identita se vztahuje k většinové společnosti, ve které je silně zohledňován mateřský jazyk, zatímco etnická identita se vztahuje spíše k menšině. (Heřmanová, 2006, s. 94) Šest hlavních atributů etnického společenství jsou proto dle Smitha tyto: „Vlastní kolektivní jméno, mýtus o společném původu, sdílená historická paměť, jeden či více odlišujících prvků společné kultury, spojení s určitou vlastí a pocit solidarity s významnými částmi populace.“ (Smith, 2003, s. 272) Je jasné, že Židé všechny výše uvedené atributy splňují. Zejména spojení s určitou původní vlastí je zde podstatným aspektem. Waldenberg mimo jiné připouští, že Židé po jistou dobu nebyli do založení Státu Israel národem, neboť neobývali kompaktní teritorium. (Waldenberg, 2003, s. 421)

Podle Růžičky a Heniga (2005) upozorňuje Richard Jenkins na procesuální charakter identity: „identita není žádnou daností či věcí, identifikovat se je nezbytnou součástí identity, identita prostě není, vždy musí být ustavována“ (Jenkins in Růžička, Henig 2005, s.233).

2.1. Konstruování identity

Dle Bergera s Luckmannem je podstatné zohledňovat rozdíl mezi identitou a typy identit. Zatímco identita je výsledkem dialektického vztahu mezi jedincem a společností, typy identit jsou pouze sociálními produkty. Dále autoři zmiňují, že „klíčovým prvkem subjektivní reality je pochopitelně identita, mezi níž a společností, podobně jako je tomu v případě veškeré subjektivní reality, existuje dialektický vztah. Identita se utváří během sociálních procesů. Jakmile je vytvořena je udržována, obměňována, dokonce i přebudována sociálními vztahy. Sociální procesy, jež se podílejí na formování i udržování identity, jsou dány sociální strukturou. Identity vytvořené vzájemným působením organismu, individuálního vědomí a sociální struktury zpětně danou sociální strukturu ovlivňují, udržují, obměňují, a dokonce ji i přebudovávají. Společnosti mají své dějiny, v jejichž průběhu vznikají určité identity. Tyto dějiny jsou však vytvářeny lidmi s určitou identitou. (Berger, Luckmann, 1999, s. 170)

Jiní autoři zabývající se utvářením identity, jako například Rýdl chápou utváření identity, jako „mnohočetně rozbitý a stále rozbíjený proces vlastních životních příběhů, které jsou uváděny do pohybu a akceptovány jako zkušenosti uvědomováním si vzájemných rozdílností a odlišností s dosavadními zkušenostmi.“ (Rýdl, 2006, s. 91)

Proces utváření identity tak nikdy nekončí. Do popředí se proto velmi často dostává i nutnost udržet si svou stávající již nabytou identitu, také například v novém prostředí. Psycholog Erikson dle Rýdla například zaměřuje svou pozornost na zkušenosti každého jedince, který se migrací ocitá v novém prostředí. Přičemž méně

zkušeností jedince zvyšuje pomyslnou obtížnost zkoušky uvědomění si jeho vlastní identity. (Rýdl, 2006, s. 91)

Nemusíme ale pomyslnou zkoušku identity vztahovat jen na migrující jedince. Mohutné politické a sociální změny vyvolané vznikem moderních národních států postavily Židy před onu pomyslnou zkoušku identity také. Rovná práva a získání občanství národních států vedly dle Šlesingerové k asimilaci a formování sekularizovaných židovských identit. Bauman dle Šlesingerové vidí za tímto jevem snahu moderních národních států odstranit síly, jež by mohly ohrozit jeho snahy vedoucí k naprosté jednotě. (Šlesingerová, 2002, s. 57)

Naproti tomu nemusí docházet jen k postupnému vytrácení jednotlivých komponent identity. Například Hamar uvádí možnost „mobilizace“ identit, přičemž „častokrát stačí mírný vánek pohrávajících si na jejich strunách a člověk udělá „cokoliv“, aby svou identitu a s ní spojené hodnoty či malé obydlené světy začal bránit (i militantně, je-li třeba), nebo aby svou osobní identitu výrazně akcentoval prostřednictvím aktivního jednání.“ (Hamar, 2002, s. 64) Právě tento typ určitého národního, či etnického vzepětí je typický pro historii Židů na celém světě, ale také na českém území.

Důležité je také vědět, že „vlastní osobní identita člověka je s identitou toho druhého obousměrně propojena, jelikož „já“ jsem tím „druhým“ pro „druhého“ obdobně, jako je ten „druhý“ „druhým“ pro mě. „Druhý mě také jistým způsobem označuje a identifikuje. Mezi mnou a druhým se tím vytváří hranice, která konstrukci osobní identity umožňuje.“ (Hamar, 2002, s. 63) Z této perspektivy se může jevit poměrně zajímavě krajní možnost vymezení většiny a židovské menšiny v historii během odcházení Židů do gheet. Možná právě v důsledku tohoto procesu si Židé upevňovali mnohem snadněji svou etnickou a kulturní identitu více než po dobu dvou tisíc let života v diaspoře.

Identita Židů nebyla formována jen velkolepými historickými událostmi, které měly význam pro celý tento národ. Podstatné jsou také interní a subjektivní momenty v životě jednotlivců, které hrály a jistě stále hrají značnou úlohu v celém procesu formování židovských identit. „Většina teoretiků kulturní a etnické identity

zdůrazňuje význam interních subjektivních momentů pro její vytváření a vývoj. Zdá se, že důležitost vlivu okolí na tento proces je neoprávněně přehlížena.“ (Muhić, s. 267)

Samozřejmě že identita Židů je značně závislá také na věku jednotlivých Židů. Jinak vnímá své Židovství mladý chlapec a jinak ho vnímá starý muž. Muhić například uvádí, že „prvním stupněm vývoje etnického vědomí je stav naivního narefektovaného ponoření. Půjnejmším v této fázi není kulturní identita otázkou vědomé volby. Následná internalizace, reflexe nebo přezkoumání sebe jako bytosti s kulturní identitou je spjato s procesem osobnostního vyzrání. Zpětné vazby okolí, od rodiny, sociálních institucí až k náboženským komunitám, formují profil kulturní identity jedince, jeho sociální postavení, role a vztahy v rámci společnosti.“ (Muhić, 2005, s. 267)

2.2. Vnímání identit zvenčí

Problémem identit je fakt, že často dochází k jejich zkratkovitému vnímání. Mnoho lidí si myslí, že lidé s odlišnou například etnickou identitou se zachovají ve sociálních situacích naprosto jinak. Tento jev by se dal spojit snad jen s tribalistickou identitou. „Tribalistická identita se konstruuje kolem jediné afilace (affiliation). Jde o identitu, která se přidružuje pouze k jediné skupině, vytváří solidaritu pouze s jedinou komunitou lidí či společenstvím. Když pak ale naopak budeme chápat identity (a moderní židovské identity obzvlášť) jako takové, které se zakládají na mnohonásobné afilaci, jako takové které vznikají a existují na hranicích vícero sociálních skupin, pak význam pátrání po výrazně odlišném sociálním jednání může být zrelativizovaný.“ (Hamar, 2002, s. 64)

Identity jsou individuální, ale také kolektivní. Kolektivní identita Židů bývá často společností velmi přeceňována. „Přede vším zde lze vytknout, že příslušnost k etniku nebo kultuře není zdaleka jediným „skupinovým“ prvkem individuální identity. Stejně jako „patří“ k etniku, „patří“ osoba k rodině, k sociální vrstvě, ke

vzdělanostní třídě, ke skupině lidí praktikujících určitý životní styl atd.“ (Muhic, 2005, s. 264)

Cestu jak tedy správně vnímat identitu jedinců nám ukazuje také Hamar: „Identity lze nacházet vždy jenom v nějaké konkrétní sociálně-kulturní situaci, a protože hranice těchto situací jsou proměnlivé, ani od dvou velice podobných identit nelze bezpečně očekávat stejné sociální jednání.“ (Hamar, 2002, s. 64)

Na židovskou kulturní identitu může být pohlíženo různou optikou. Tato identita sebou nese často problémy během života Židů. Rooosens k tomu dodává, že „na uvedené skutečnosti (kupř. etnickou sebeidentifikaci ovlivněnou volbu partnera a přátel, styl výchovy dětí i vlastního symbolického chování – včetně způsobu mluvy, oblékání a účesu či výběru četby...) je samozřejmě možno pohlížet i kriticky jako na cosi limitujícího a zbytečně zatěžujícího.“ (Šatava, 2001, s. 40)

3. Specifika židovské etnokulturní identity

Otázka etnicity a původu je pro většinu lidí velmi důležitá. Lidé díky ní ví odkud pocházejí a směřují. Často díky ní své existenci přisuzují mnohem větší význam. Fischman například říká, že „eticita se týká nejenom existence dané osoby spjaté s původem (paternita) a chováním (patrimonie), ale i významu, který tato osoba své existenci spjaté s původem a chováním přisuzuje (fenomenologie).“ (Šatava, 2001, s. 23.)

Velmi důležitou, roli pak sehrává etnické povědomí z tohoto hlediska především pro Židy, tedy bohem vyvolený národ. Právě povědomí Židů o tom, že jsou bohem vyvolený národ, jim často dávalo sílu, jak komunitám, tak individuím. „Vitalita malých, mnohdy rozptýlených populací a komunit může být v této souvislosti až neuvěřitelně silná, dlouhodobá a trvalá, jak dokazují příklady židovské nebo arménské diaspory.“ (Šatava, 2001, s. 48.)

Musíme si také uvědomit, že síla, kterou jim toto povědomí přinášelo, byla často až nepochopitelná. Menšinová etnika se totiž často těšila alespoň částečné toleranci od oficiální moci. „Dějiny však znají i příklady populací, které (i po dlouhou dobu) přetrvaly v nepříhodných podmínkách – někdy dokonce i v konfliktu s oficiální mocí (Židé, Arméni).“ (Šatava, 2001, s. 67.)

Je samozřejmé, že národní identita Židů, nebyla během dějin a ve všech zemích světa stejná, neboť „... míra etnicity stoupá, klesá a mění se v reakci na významné okolní jevy a celkový vývoj. Stejně jako mnohé jiné aspekty kultury, nesleduje přímou linii.“ (Šatava, 2001, s. 68.)

Vlivem mnoha dějinných okolností, specifickým náboženstvím a odlišností terminologie v různých zemích bývají tedy Židé označováni někdy za národ. Pojem národ, se však dá definovat obtížně a jen velmi obecně. Bauman definuje národ těmito slovy: „Co je vlastně národ? To je, jak je obecně známo, těžká otázka, na kterou neexistuje jednoduchá odpověď, s níž by mohl být každý spokojen. Národ není „realita“ tak jako stát. ... Národ je od začátku až do konce imaginární komunitou; jakožto entita existuje jen potud, pokud se jeho příslušníci duševně a citově „identifikují“ s kolektivem, s většinou jehož členů ani nikdy nepřijdou do fyzické blízkosti. Národ se stává duchovní realitou, a jako takový je imaginární.“ (Šatava, 2001, s. 23.)

Dle některých autorů jsou pak Židé označováni spíše za etnické společenství. Takto vymezuje Židy například Leoš Šatava: „Etnická společenství, u kterých chybí některé typické znaky „klasicky vyvinutých“ národů (např. Romové, Židé mimo Izrael).“ (Šatava, 2001, s. 32.)

Definice národnostních menšin českého právního řádu se dokonce vyhýbá v souvislosti se Židy jakékoli terminologii spojenou s etnicitou. Jedná se tedy o „židovské komunity, jejíž příslušníci se v ČR nevymezují jako národnostní menšina, nýbrž jako náboženské a kulturní společenství.“ (Jirásek, 2006, s.16)

4. Vnější vlivy při (re)konstruování identit

4.1. Vliv holocaustu na identitu Židů

Na identitu Židů má velký vliv zkušenost a stigma holocaustu. Toto stigma se přenáší také z generace, která holocaust zažila, na generace další, tím se stává tento identitní podnět dlouhodobým. Šlesingerová se například domnívá, „že diskurzivní pozice zkušenosti holocaustu, předávaná jako součást kolektivního vědomí, je symptomem širšího symbolického prostředí, které produkovalo a reprodukovalo referenční rámce židovských identit.“ (Šlesingerová, 2002, s. 56)

Nacismus měl na konstrukci identity Židů velmi vyhraněný pohled, který se promítl také výrazně do Židovské mentality a chápání světa. „V prostředí nacismu (holocaustu) je například odpověď na otázku „co jsem“ naprosto jasná a „vědecky změřitelná“ (na základě „nezpochybnitelných“ a nezpochybňovaných „vědeckých“ parametrů jako jsou množství židovské krve, tvar lebky či barva vlasů, očí). Bez tohoto „vědeckého“ a v modernitě vzniklého rasistického diskurzu by vůbec k holocaustu nemohlo dojít. V tomto prostředí je odpověď na otázku „co jsem“ u lidí označených za Ž/židy konceptem, který je jim vnucen zvnějšku, a zároveň poukazuje na jednu z ambivalentních exkluzivních technik modernity k „nesvobodné volbě identit“. (Šlesingerová, 2002, s. 56)

Na závěr se tedy dá říci, „že diskurs holocaustu je velice výmluvným příkladem toho, v jakém smyslu se stigma stává součástí procesu konstrukce identity.“ (Hamar, 2002, s. 63)

4.2. Poválečný historický vývoj

V předválečném Československu žili příslušníci mnoha etnických skupin. Židé byli mezi tyto skupiny samozřejmě řazeni také. Počtem byli sice ne příliš významná skupina, žilo jich na území státu asi 350 000, avšak svou ekonomickou silou tvořili velmi významnou část obyvatelstva. Jejich ekonomické možnosti se projevíly samozřejmě na podpoře mnoha židovských spolků, organizací a v neposlední řadě také na podpoře Židovských náboženských obcí.

Při nacistické okupaci Československa byl Židům zabaven prakticky veškerý majetek a samotní Židé byli systematicky vyhlazováni. Druhou světovou válku tak přežilo pouhých deset procent českých a slovenských Židů. Dekrety prezidenta republiky měl být sice ihned po válce veškerý zabavený majetek vrácen, avšak vlivem velmi nízké možnosti domoci se práva ze strany přeživších Židů, často nebyl navrácen. Zákon o likvidačním fondu měnovém jen dokládá tehdejší poměry. V rámci tohoto zákona byl nacisty zkonfiskovaný majetek přiřazen k majetku zabavenému Němcům, kolaborantům a zrádcům. Tyto prostředky pak putovaly do Fondu národní obnovy a státního rozpočtu. Po válce byly také Židovské obce, které se nacházely ve velmi špatném a nepočteném stavu posíleny o židovské uprchlíky z Podkarpatské Rusi.

Po roce 1948 byl dle Federace Židovských obcí zabaven státem i navrácený majetek, pokud nebyl zabaven již Košickým vládním programem. Došlo také k nucenému rušení židovských spolků, nebo převodům majetku na komunistickým režimem ovládané Židovské náboženské obce. Během vlády komunistického režimu

došlo, dle Vojtíška, také k dalšímu pronásledování Židů v Československu a velké vlně emigrací. Tehdejším vrcholem antisemitismu v Československu se stal rok 1952, ve kterém proběhlo s Židy mnoho politických procesů. Ihned po uvolnění politických poměrů roku 1968, proto došlo k další vlně emigrací. (Vojtíšek, 2004, s. 136)

Postupně docházelo v době komunismu k asimilaci Židů. „Ve chvíli společenské emancipace po roce 1989 však osobnosti menšinového hnutí více zdůraznily minoritní základ své existence. To je ovšem znak každé menšiny, jejíž reprezentace se odvrací od asimilace.“ (Soukupová-Novotná, 2005, s. 611)

Po roce 1989 se dle Federace Židovských obcí také otevřela cesta k opětovnému získání židovského majetku do rukou samotných Židů. Dle Federace Židovských obcí byl vypracován seznam asi 800 objektů, které byly před válkou v majetku Židovských náboženských obcí a jiných židovských organizací. Federace židovských obcí však celkový počet objektů, o jejichž navrácení usilovala, snížila po jednání s politickou reprezentací na 202 položek, za což byla také kritizována mezinárodními židovskými organizacemi. Ani snaha ústupků však nevedla k úspěšnému jednání se státními institucemi.

Majetek ve správě státu se dařilo navracet mnohem účinněji, než majetek ve správě měst a obcí. V tomto ohledu nepomohl ani písemný apel tehdejšího premiéra Václava Klause směřovaný právě na komunální úroveň. Po celou dobu byly restituce umožněny pouze osobám s českým státním občanstvím, čímž byl vyloučen značný počet zahraničních nároků. Značné komplikace způsobuje také fakt, že velká část židovského majetku byla privatizována.

Dá se říci, že i přes snahy projektů, jako je například projekt Fenomén holocaust, zřízení Smíšené komise zabývající se navrácením majetku a pořádání mnoha konferencí, věnujících se této problematice, k dostatečné nápravě majetkových křivd stále nedošlo.

Nadační fond obětem holocaustu, který je jedním z produktů Smíšené komise, se snaží alespoň částečně majetkové újmy přímým obětem holocaustu kompenzovat. Tento fond vyhlásil tři grantové programy: Program sociálně

zdravotní péče, Program projektů sloužících k důstojné připomínce obětem holocaustu a Program vzdělávacích aktivit v oblasti judaismu. (www.fzo.cz)

5. Vnitřní vlivy při (re)konstruování identit

5.1. Židovské organizace a instituce

Právě nejrůznější organizace a spolky mají největší vliv na utváření, udržování, ale také rozvíjení a budování židovské kulturní identity nejen v České republice, ale také ve světě. Výjimečné postavení v této oblasti pak má **Federace Židovských Obcí**, jež sdružuje deset obcí jak v Čechách, tak i na Moravě ve městech Brno, Děčín, Karlovy Vary, Liberec, Olomouc, Ostrava, Plzeň, Praha, Teplice a Ústí nad Labem. Tato Federace však nezastupuje pouze deset zmíněných obcí, ale jsou k ní přidruženy také nejrůznější další židovské organizace a spolky.

Podmínkou faktického fungování Židovských Obcí je pravidelné konání bohoslužeb. Jednotlivé obce mají též samostatnou právní subjektivitu a své volené předsedy. Samotná Federace Židovských obcí je zapojena do mezinárodního dění svým členstvím ve Světovém židovském kongresu a Evropské Rady Židovských Obcí. Nejvyšším orgánem Federace je Rada, která je složena zástupci jednotlivých Obcí dle počtu členů jednotlivých obcí.

Samotnou činností Federace Židovských Obcí je krom reprezentace Židů jak v domácí politice, tak i zahraničí, činnost kulturní a náboženská. Konkrétně se pak jedná, dle Federace, o tyto oblasti:

- Příprava oslav hlavních židovských svátků, tedy Roš Hašana - Nový rok, Jom Kippur - Den smíření, Sukot, Chanuka, Purim, Pesach a Šavuot.
- Vzdělávání nejen mladých Židů, ale všech generací Židů a zájemců o židovství formou pestré palety kurzů a seminářů. Důležitá je také spolupráce na výuce judaismu na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy a Husitské teologické fakultě. Zásadní význam mělo v této oblasti zejména zřízení mateřské školy, základní školy a gymnázia primárně určených pro vzdělávání dětí z židovských rodin.
- Péče o seniory a sociálně slabé členy obcí, či nemocné. Federace se snaží zajistit nejrůznější výpomoc seniorům formou donášky jídla, úklidů, finančních příspěvků jiných činností. Například Židovská obec v Praze je zřizovatelem domu s pečovatelskou službou a domova důchodců.
- Rekonstrukce židovských památek, především synagog a hřbitovů v ČR. Pro tyto účely proto byla Federací Židovských Obcí zřízena nadace Dědictví a Nadační fond Zecher.
- Vydávání knih a periodik z oblasti náboženské, faktografické, ale také vydávání děl českých i zahraničních autorů židovského původu prostřednictvím svého vlastního nakladatelství Sefer. Měsíčník Roš Chodeš, vydávaný Federací, se pak zaměřuje na informování o aktuálním dění v domácí i mezinárodní židovské komunitě.
- Boj proti veškerým druhům rasismu, antisemitismu a xenofobii. V této oblasti odvádí velký díl práce Česká rada pro oběti nacismu, založená Federací společně se Sdružením osvobozených politických vězňů a pozůstalých a Svazem nuceně nasazených. Česká rada pro oběti nacismu se také zaobírá odškodněním obětí nacismu a v neposlední řadě také uctíváním památky těchto obětí.

(www.fzo.cz)

Důsledkem velmi aktivní činnosti Federace Židovských Obcí a jistou odměnou bylo roku 1999 podepsání asociační dohody s American Jewish Committee. (www.fzo.cz)

Jedinečné a velmi silné postavení zaujímá v celé Federaci **Židovská obec v Praze**. Odhady se často liší, dá se však říci, že právě tato obec sdružuje 40 – 50 % občanů židovské víry, národnosti či původu na území České republiky. Po pádu komunistického režimu v ČR zaznamenala obec přírůstek asi 900 členů, čímž se snížil průměrný věk členů obce z 80 na 57 let. Obec má v současné době asi 1600 členů.

Židovská obec v Praze poskytuje značnou podporu vzdělávání svých členů. Finančně pomáhá mnoha židovským spolkům a organizacím a poskytuje jim také prostory k činnosti a provozuje mimo jiné také košer stravování. (www.kehilaprag.cz)

Další významnou židovskou organizací působící v České republice je **Židovská agentura v ČR**, která se zaměřuje na vzdělávání a studijní pobyty v Izraeli určené především pro mladé Židy. Nabízí tedy krom studia hebrejštiny také dva programy, MASA a TAGLIT.

Projekt dlouhodobých stipendií v Izraeli – MASA je zajišťován židovskou agenturou Sochnut a státem Izrael. Program je určen zejména pro mladé lidi mezi 18 a 30 lety splňující právo návratu a nabízí stipendia a možnosti praxe v izraelských vzdělávacích a dobrovolnických institucích. Účastník programu tak získá mnoho zkušeností a znalostí, jak uvádí sama Židovská agentura v ČR, je zde možnost:

- Naučit se hebrejštinu (ivrit)
- Dozvědět se mnoho o Izraeli a Blízkém východě – historii, současnost i budoucnost
- Cestovat po Izraeli - poznat izraelskou kulturu a společnost
- Zapojit se (dobrovolnictví, pomáhání izraelské společnosti)
- Možnosti posílit svojí osobní identitu

- Kontakty, které jinde nemůžete získat
- Výjimečná možnost osobního rozvoje, získání zkušeností a zapojení

(www.sochnut.cz)

Další program Židovské agentury v ČR je program TAGLIT – BIRTH RIGHT.

Smyslem programu je umožnit mladým Židům mezi 18 a 26 lety navštívit zdarma na deset dní Izrael, pokud samozřejmě splňují „právo návratu“ Státu Izrael a nikdy se neúčastnili organizované cesty po této zemi.

Agentura rovněž zprostředkovává kurzy moderní hebrejštiny – ivrit prostřednictvím Ulpan o.s. Tato společnost je největší institut pro výuku hebrejštiny ve střední a východní Evropě a funguje již více než 15 let. Rozsah úrovně obtížnosti kurzů je značně široký, tedy od výuky naprostých základů, až po možnost komunikace s rodilým mluvčím. (www.sochnut.cz)

Bejt Elend je židovská škola určená nejen pro děti, ale také jejich rodiče, která se snaží formou odpolední výuky vzbudit a také následně uspokojit zájem o židovský původ svých klientů. Její otevřenost deklaruje rovněž fakt, že přijímá také děti nežidovského původu se zájmem o židovství. Bejt Elend o sobě také na svých internetových stránkách sděluje, že se snaží klást velký důraz na individualitu a kreativitu dětí, které chce spíše inspirovat k jejich vlastní cestě židovství.

Škola byla založena roku 1997 za účelem obnovy vzdělávání dětí v židovských zvycích, takzvaného jidiškajtu v Praze. Začínala se třemi žáky a učila zejména hebrejštinu a výtvarnou výchovu. V současné době nabízí škola svým asi třiceti žákům pestrou paletu předmětů a činností, jak ostatně na svých stránkách uvádí:

- kroužky pro děti – židovské tradice, hebrejštiny
- nedělní dílny pro celou rodinu jednou měsíčně – židovské vaření a povídání
- přípravné kurzy na Bar/Bat Micva – komplexní příprava na židovskou zkoušku dospělosti

- letní a zimní tábory
- výlety po Čechách i do zahraničí

(www.bejtelend.cz)

Zájemci si musí kurzy pro sebe, po případě pro své děti zaplatit, neboť na škole Bejt Elend se platí školné zhruba od 1300 do 1800 korun. (www.bejtelend.cz)

Další židovskou institucí zabývající se především vzděláváním a rozvojem svých žáků a členů je židovská komunita progresivního judaismu v Praze **Bejt simcha**. Tato instituce se snaží, jak uvádí na svých stránkách, organizovat přednášky, workshopy a výlety, které přináší zájemcům další informace o judaismu a židovství.

Dále uvádí, že „pod vedením rabína Tomáše Kučery probíhá kurz judaismu pro zájemce o giur (konverzi k judaismu) a příprava chlapců a dívek od věku 13 a 12 let k bar/bat micva (slavnostní rituální přijetí dětí do židovského společenství. Po každé sobotní ranní bohoslužbě (šachrit) následuje šiur - lekce rabína Kučery na téma týkající se příslušné paraši, tedy týdenního oddílu Tóry.“ (www.bejsimcha.cz)

Jednou měsíčně vydává tato komunita progresivního judaismu u nás časopis o své činnosti Maskil. Komunita pořádá každoročně přednáškový cyklus Různé chutě judaismu a koncertní cyklus Neznámá hudba pražských synagog. Dalšími plány do budoucna je obnovit libeňskou synagogu na pražské Palmovce a také obnovit lekce moderní hebrejštiny a hebrejštiny klasické.

Členové komunity, jak uvádějí na svých stránkách, se scházejí každý pátek k bohoslužbě Kabalat Sabat, po které následuje přednáška a diskuse. Bohoslužby vedou v centru Bejt Simchy na Mánesově ulici, kde je mimo jiné modlitebna, knihovna, společenská místnost, bar a technické zázemí, kantoři (chazani) Michal Foršt, Ivan Kohout a zahraniční rabíni Andrew Goldstein, Douglas Charing, Moshe Yehudai. Jediným dojíždějícím českým rabínem je Tomáš Kučera.

Roku 1980 začaly pravidelné sešlosti organizované Sylvíí Wittmannovou a nejspíše zde můžeme dohledat počátky komunity. V současnosti Bejt Simcha čítá na sto příznivců. Jsou jimi především samotní členové a rodinní příslušníci, kteří jsou organizováni v Klubu přátel sdružení. Komunita má také velmi širokou věkovou strukturu.

Bejt Simcha je mezinárodně ukotvena svým členstvím v evropské sekci World Union for Progressive Judaism a je také přidruženým členem americké Jewish Reconstructionist Federatin. V České republice je pak komunita přidruženým členem Federace Židovských obcí ČR. (www.bejtsimcha.cz)

Bejt Praha, tedy Pražská židovská otevřená komunita, je mnohem více otevřenější společenství. Uvádí, že organizuje vzdělávací, kulturní, náboženské a jiné programy v češtině, angličtině a hebrejštině pro reformované, ortodoxní, sekulární, nebo věřící Židy, kteří v Praze bydlí, či jsou zde jen krátkodobě. Komunita je členem Federace židovských obcí v ČR a byla založena v roce 1994. (www.bejt-praha.cz)

Jak již bylo zmíněno, židovské organizace a spolky se na území České republiky podílejí na organizaci mnoha kulturních akcí, proto není také překvapivá existence sportovního klubu **Hakoach**, který bývá často označován za největší sportovní klub pro Židy v ČR. Klub na svých internetových stránkách informuje o organizování jak rekreačních sportů, jako volejbal, tenis, squash a plavání, tak organizování lyžařských zájezdů, cykloturistických výletů, turnajů ve stolním tenise a squashi. Klub také napomáhá rozvíjet společnou kulturní identitu mezi Židy v celé ČR svým pořádáním „Letních sportovních her“ které se konají každý rok ve spolupráci s Židovskými obcemi, které se v pořadatelství střídají. „Přispívá tak k seznamování členů naší komunity žijících v různých místech.“ (www.hakoach.cz)

Nejlepší sportovci klubu se také mohou účastnit mezinárodní Makabiádi.

Terezínská iniciativa sdružuje bývalé vězně všech nacistických koncentračních táborů, tedy nejen tábora Terezín, a jejich příbuzné, jak Čechů, tak cizinců. V současné době má iniciativa, jak uvádí, více než 700 členů. (www.terezinstudies.cz)

Židé, kteří strávili značnou část války ukryti před nacistickým bezprávím, se sdružují v organizaci **Ukrývané dítě Hidden Child**. „Pravidelně se setkávají, probírají společné zkušenosti, zúčastňují se šabatových bohoslužeb a večeří.“ (www.fzo.cz)

WIZO (World International Zionist Organization) je sdružením židovských sionistických žen. „Členky Pražské organizace WIZO se pravidelně scházejí na schůzích (jejich termíny a program jsou uveřejňovány v měsíčníku Roš chodeš), pořádají společné akce, navštěvují nemocné a osamělé členy obce, sledují průběžně dění v Izraeli a jejich delegátky se zúčastňují mezinárodních setkání WIZO.“ (www.fzo.cz)

Židovská liberální unie sjednocuje a zastřešuje veškeré aktivity liberálního proudu judaismu u nás a „pravidelně pořádá Kabalat Šabat každý pátek od 18:00 po celý rok. Výjimkou jsou pátky v měsíci, kdy do Prahy přijede rabín Dr. T. Kučera, který vede páteční bohoslužbu pro všechny liberální kongregace v Praze, do kterých ŽLU patří.“ (www.zlu.cz) Unie vydává vlastní časopis Hatikva, tedy Naděje. Členem se může stát každý, kdo může alespoň částečně doložit svůj židovský původ, nebo je ochoten konvertovat. Ke členství není důležitá judaistická víra.

K Židovské liberální unii má také blízko **Židovský liberální klub**, ve kterém má značný vliv Fedor Gál. (Vojtíšek, 2004, s. 139)

Můžeme jistě ještě jmenovat mnoho dalších židovských organizací působících v České republice, jako například **Sdružení židovských vojáků a odbojářů**, které sdružuje veterány z první a druhé světové války, a **Českou unii židovské mládeže**, která napomáhá v organizování volného času mladých Židů. Pro základní přehled o organizacích, které, jak již bylo zmíněno, bezesporu napomáhají rozvíjení kulturní a etnické identity svých členů a napomáhají propagaci Židů a jejich kultury u většinové populace, postačuje tento výčet.

5.2. Rejudaizační trendy ve světě

Sekularizační tendence evropské společnosti odstartované modernitou se zdály být nevyhnutelné a všechny výzkumy zabývající se touto oblastí tomu také nasvědčovaly. Ne jinak tomu bylo také u židovských komunit, na které působily navíc značné tlaky vedoucí k jejich asimilaci.

Později však došlo ke zvratu. Nešpor s Lužným tvrdí, že sekularizační teze a ideologie již počátkem sedmdesátých let spěly ke svému konci, neboť alespoň některé formy náboženství si znovu našly cestu do veřejné sféry, médií, domácí politiky, kultury vzdělávání, ekonomiky a rodinného života. (Nešpor-Lužný, 2007, s. 141)

„Francouzský sociolog Gilles Kepel hovoří o rechristianizaci, jejudaizaci a reislamizaci „zdola“.“ (Nešpor-Lužný, 2007, s. 141)

Říčan tento jev také komentuje slovy: „Potvrdilo se pouze, že náboženství nemizí, nýbrž *transformuje se*. Americký sociolog David Lyon říká: „Náboženství prochází stálým procesem obnovy, stěhování přestavby a obrody... Spiritualita raší zároveň na mnoha místech, očekávaných i nečekaných... Ve svých deregulovaných a postinstitucionálních na sebe náboženský život napojuje různorodé zdroje a možnosti...“ (2002, str. 14 a 41).“ jako je otevřenost, emocionální odolnost apod., lze jasně vidět, že se tu v první řadě jedná o abstraktní teoretické konstrukty, nikoliv o již přítomné prvky individuální identity.“ (Říčan, 2005, s. 39)

Dle Luckmanna byla situace také umocněna faktem, že mnoho sociologických výzkumů, se zabývalo pouze církevně organizovaným náboženstvím, tedy účastí na bohoslužbách, počtem církevních obřadů a dodržováním příkazů. Tyto přístupy však nevystihovaly náboženství jako celek. (Nešpor-Lužný, 2007)

Dle Lužného s Nešporem tak Luckmann došel k názoru, „že pro člověka je typická snaha transcendovat svou biologickou podstatu. Dochází k tomu prostřednictvím konstrukce Já v procesu socializace, a právě tento proces je podle Luckmanna náboženské povahy. Osobní identita, již člověk získává v procesu socializace, je univerzální formou religiozity, která je ve složitějších společnostech doplňována celou řadou dalších institucí a forem s hierarchizovaným náboženským věděním.“ (Nešpor-Lužný, 2007, s. 116)

Všechny tyto poznatky tak jen dokreslují návrat nevěřících Židů k velmi rozdílným formám judaismu, tedy ať už liberálních či ortodoxních. Například „velký rozmach ortodoxních pospolitostí od poloviny sedmdesátých let je v kulturním a sociálním plánu důsledkem velkého zmatku nad krizí laické modernosti, líčeného ve vyprávěních o tešuvě.“ (Kepel, 1996, s. 169) Dle Kepela znamenaly svody moderní společnosti pro ortodoxní Židy velké obavy, neboť si myslí že, „každý přestupek proti micvot s sebou nese rozpuštění židovské identity.“ (Kepel, 1996, s.169) Návrat k různým formám judaismu je nespíše také dán jejich vnitřní potřebou, neboť například: „Četné výzkumy prokazují, že lidé opravdově spirituálně angažovaní jsou v průměru šťastnější a své společnosti prospěšnější než lidé se spiritualitou chudou, nepěstovanou či neprobuzenou.“ (Říčan, 2005, s. 42)

Chceme-li proto poznat Židy a židovskou komunitu v České republice, bude při tomto poznání nutné poznat hlavní rysy judaismu, které mají zásadní dopad i na ateistickou část této minority a na kulturní identitu Židů vůbec. Náboženství totiž formovalo tento národ nespíše mnohem více než jiná náboženství jiné národy.

Jméno Izrael, tedy Bůh bojuje je, jak nám sděluje Vojtíšek, označením svazku hebrejských kmenů se společnou vírou. Tento svazek se ustanovil přibližně několik desítek let po odchodu z Egypta. Přičemž díky největšímu kmeni, jež nesl po svém zakladateli Judovi také jméno, „je tento národní a náboženský svazek později znám jako židovský.“ (Vojtíšek, 2004, s. 130) V českém pravopise pak dle Vojtíška rozlišujeme národní a náboženskou příslušnost psaním Žid a nebo také žid.

Velkým problémem se dle Vojtíška stalo rozptýlení, neboli diaspora židovského národa téměř po celém světě. Židé se tak ocitali často v menšinovém postavení, jak z hlediska náboženského, tak národnostního, a byli proto mnohokrát pronásledováni. (Vojtíšek, 2004, s. 130)

Naprosto zásadní význam pro judaismus a také pro pochopení odlišností jednotlivých směrů judaismu má kniha Bible, označovaná též Tanach. Vojtíšek informuje, že Tanach je rozdělen do tří částí: Zákona, Proroků a Spisů, všechny tyto části jsou pak křesťany označovány jako Starý zákon. Nejdůležitější částí Tanach je Tóra, též Zákon, která je složena z Pěti knih Mojžíšových. Tanach je označován za Psaný zákon. Jako Ústní zákon je pak označována Mišna, jež reflektuje tradice

židovských učenců. Komentářem Mišny je Gemara. Mišna s Gemarou pak tvoří Tóru, tedy velké dílo, které se zabývá náboženskými povinnostmi, židovskou moudrostí, zkušenostmi všedního dne a vědními obory. (Vojtíšek, 2004, s. 131)

Vojtíšek soudí, že rozdělení židovského národa na sefarady, aškenáze a ne příliš známe mizrachy bylo zapříčiněno diasporickým rozmístěním do různých oblastí. To souvisí také s odlišnou výslovností hebrejštiny a kulturními zvyky, které se též odrazily v náboženském životě. Velký kulturní vliv měli po celém středomoří Židé žijící na Pyrenejském poloostrově, dle kterého byli též označováni sefaradští. Tato skupina mluvila jazykem ladino. Aškenázští Židé pak byli označováni dle tradičního označení Německa a právě toto označení napovídá, že žili zejména ve střední a východní Evropě. Jazykem této skupiny byl jidiš. Třetí skupina Židů, která nebývá pro svou malou početnost příliš zmiňována jsou mizrachové, žijící na Středním a Dálném Východě. (Vojtíšek, 2004, s. 131)

Toto kulturní rozdělení židovstva přetrvává také v současnosti, je však postupně zatlačováno spíše dělením dle postojů k Zákonu, modernizačním procesům, postavení rabína a ženy, interpretace úlohy Mesiáše a toho, kdo je vlastně Židem.

Nejrozšířenější směry judaismu tedy jsou reformní judaismus, konzervativní judaismus, judaistický rekonstrukcionismus, židovský liberalismus, ortodoxní judaismus a progresivní judaismus.

Vojtíšek charakterizuje jednotlivé směry judaismu takto:

Reformní judaismus klade důraz spíše na pravidla mravní, více než na literu zákona, proto se stal velmi atraktivní pro plně emancipovanou židovskou střední třídu. Bohoslužby jsou vedeny také z části v mateřském jazyce a od roku 1972 jsou jako rabínky ordinovány také ženy.

Konzervativní judaismus vznikl rozchodem s reformním judaismem roku 1885. Tento proud se liší od proudu reformního větším důrazem na Zákon a bohoslužebnou tradici. Spojuje je však negativní postoj k víře, „že by Tóra byla darována Bohem do Mojžíšových rukou, ale pokládají ji za dílo mnoha Bohem inspirovaných mudrců.“ (Vojtíšek, 2004, s. 133) Dávají přednost etickým principům před přísnými pravidly, při Šabatě odpočívají, jedí košer stravu a mají vřelejší

přístup ke konvertitům na rozdíl od ortodoxních židů. Ženy jsou za rabínky ordinovány v konzervativním judaismu od roku 1985.

Judaistický rekonstrukcionismus vznikl oddělením od konzervativního proudu roku 1940, od kterého se lišil větším důrazem na život židovské komunitě.

Židovský liberalismus je charakteristický blízkostí k reformnímu směru judaismu. Pro tento směr není chápána víra při určování židovství jako zásadní. Židy spojuje, dle tohoto směru, spíše národněkulturní základ. Etické aspekty zde hrají však stále velkou roli. „Židovský zákon považují za vynikající lidské dílo, které se ovšem může měnit v souvislosti s proměnami lidské společnosti.“ (Vojtíšek, 2004, s. 133)

Ortodoxní judaismus byl postupně vytlačován reformním hnutím, koncem 19. století však došlo k jeho obnově. Tento proud hlásá, „že integrace Židů do společnosti je možná, aniž by museli ustupovat od svého náboženského dědictví. Ortodoxní Židé dodržují všechny příkazy i zákazy Tóry a jsou nápadní zdůrazňováním vnějších znaků své pravověrnosti.

Progresivním judaismem pak bývají označovány souhrnně reformní, konzervativní a liberální proudy, které se stále více ztotožňují navzájem a vymezují vůči ortodoxnímu proudu.

Vojtíšek uvádí, že židovská obrodná hnutí měla vždy velmi blízko k ortodoxii. Příkladem takto velmi úspěšného, avšak velmi rozporuplného hnutí je chasidské hnutí Chabad. „Hnutí se soustředilo na pozvání nábožensky vlažných Židů ke vzdělávání v jejich náboženství, posílení jejich židovské identity a k rozvoji jejich zbožnosti.“ (Vojtíšek, 2004, s. 134)

Mimo všechny proudy judaismu však stojí poměrně velká skupina Židů bez víry v Boha. Je to však jen jeden z dokladů toho, že „v tomto náboženství hraje teologie menší roli než v křesťanství a že rozdíly mezi jednotlivými příslušníky tohoto náboženství se týkají hlavně způsobu praktického života.“ (Vojtíšek, 2004, s. 134) Přesto zůstává dle Vojtíška středem náboženského života Židů bohoslužba a oslavy svátků doprovázené zvyky a hlubokými symboly.

Vojtíšek také uvádí, že postavení synagogy a místní autority je velmi silné. Jedinou neformální autoritou je pro aškenaze i sefarady vrchní rabinát sídlící

v Jeruzalémě. „Bohoslužbu v synagoze vede kantor, učitelský a vykladačský úřad svěřuje obec ordinovanému rabínovi.“ (Vojtíšek, 2004, s. 134)

Je také samozřejmé, že mezinárodní dění v oblasti judaismu, posilování a oslabování jednotlivých proudů a řada dalších faktorů se zákonitě projevuje také v české židovské komunitě.

Pražským a zemským rabínem, který stojí v čele náboženských aktivit Federace Židovských obcí je od roku 1992 ortodoxní rabín Karol Efraim Sidon. Tato situace je poněkud paradoxní, neboť právě ortodoxní judaismus nemá historicky na našem území příliš velkou tradici a zastoupení. Centrum se synagogou má v Pařížské ulici společenství Chabad. Toto společenství zastupuje spíše krajní ortodoxní proud, který se orientuje na misijní činnost mezi nábožensky ne příliš aktivními Židy. V čele společnosti Chabad stojí americký Rabín Manis Barash.

Vojtíšek uvádí, že konzervativní Židé a především cizinci vyznávající tento proud judaismu vytvořili společenství Bejt Praha. Hlavním rabínem je zde Američan Donald Hofburg a bohoslužby vede ve Španělské synagoze. Naproti tomu společenství Bejt Simcha zastupuje u nás velmi tradiční liberální judaismus pod vedením Sylvie Wittmannové. Společenství je také otevřeno nehalachickým Židům a provozuje odpolední školu Bejt Elend. Před zhruba deseti lety navázalo sdružení spolupráci s izraelským rabínem žijícím ve Velké Británii Moshe Yehudai-Rimmerou. (Vojtíšek, 2004, s. 139)

5.3. Obnova židovských škol a jazyka

Naprosto zásadní význam pro kvalitu života a rozvoj možností kulturního či náboženského rozkvětu každé minority má možnost ponechat těmto minoritám dostatečný prostor pro výchovu a vzdělávání mladé generace a samozřejmě pro rozvoj identity, v tomto případě Židů, obecně.

„V možnostech utváření vhodného klimatu pro formování a uchování identity se dostáváme k požadavku „identitně bezpečného klimatu“, tj. klima, které

umožňuje rozvíjet se všem jedincům bez ohledu na to, jaká je jejich identita. Týká se to rovněž řešení problému menšin ve školách.“ (Heřmanová, 2006, s. 94)

Samozřejmě je také stále rozšířen názor, že příliš velký prostor, který by byl věnován minoritám, tedy i Židům, ve školství, by vedl k rozštěpení společnosti, nebo odtržení jednotlivých členů židovské minority od většinové společnosti. Mnoho lidí si myslí, že svébytnou výukou a výchovou mohou něco ztratit. Na toto však reaguje Rýdl takto: „Z hlediska pedagogického nejde v žádném případě o chápání rozdílů jako ztráty, ale jako zisku na dlouhé cestě k vlastní identitě, je to vlastně cesta nepřetržitého učení se. K tomu by měla škola vytvářet vlastním prostředím potřebný rámec. Jde vlastně o uvědomování si významu pojmu „cizí, cizost“.“ (Rýdl, 2006, s. 91)

Obecně je velmi známo, jakou úlohu hraje pro Židy možnost vzdělání a vzdělávání se. To samozřejmě vede ke značnému rozvoji kulturního i znalostního kapitálu židů. Vojtíšek k tomu dodává, že „důraz na vzdělání, povinnost studia Tóry a úcta k hloubání v dialogicky psaném Talmudu se podílely na skutečnosti, že židovský národ přispěl do kulturního bohatství lidstva vzhledem ke své velikosti až neúměrně mnoho.“ (Vojtíšek, 2004, s. 131)

Určitý rozdíl mezi chápáním přínosu vzdělání pro Židy a například Čechy je dán historicky. Zatímco Židé zavedli povinnou školní docházku pro všechny děti asi již před dvěma tisíci lety, v českých zemích existuje tato povinnost asi 230 let. S touto povinností se u nás váže stále mnoho potíží, o čemž referuje i Morkes: „po více než 230 letech od vydání Všeobecného školního řádu císařovnou Marií Terezií, když již v roce 1774 v podstatě stanovoval povinnost školní docházky pro všechny děti bez jakéhokoliv rozdílu, máme s vyžadováním školní docházky – a nejen s jejím vyžadováním, ale i s jejím zajišťováním – mnohdy vážné problémy. (Morkes, 2006, s. 247)

Židé žijící v České republice měli a stále mají značnou nevýhodu při budování a udržování své kulturní identity. Tato nevýhoda se nachází v oblasti přenosu jazyka této skupiny, kterým je hebrejščina. Ve většině židovských rodin

v České republice byla přerušena nejméně pro jednu generaci za dob komunismu výuka hebrejštiny a náboženské výchovy jako takové.

Tato skutečnost se stává velkým problémem, uvědomíme-li si, že: „Pokud jde o předškolní a školní výuku v menšinovém jazyce, měla by navazovat na přirozený základ daný v rodině (resp. v předškolním zařízení): na tomto základě by se mělo dále stavět při zdokonalování znalostí jazyka a výchově ve sféře etnického uvědomění.“ (Šatava, 2001, s. 77)

Tento problém však nemusí být tak závažný. Celá problematika jazyka etnických menšin a jeho úlohy není úplně jednoznačná. „Situace je o to složitější, že z lingvistického hlediska osobitý jazyk ještě nemusí být nositelem plného etnického vědomí; jindy naopak může etnické vědomí existovat i při absenci svébytného jazyka.“ (Šatava, 2001, s. 108) Etnické vědomí Židů žijících v České republice nemuselo být vážně poškozeno i přes absenci znalosti hebrejštiny.

Přesto je výuka etnického jazyka menšin velmi důležitá. Nejen že přináší rozvoj kulturně-etnické identity, ale výuka dvou jazyků, tedy většinového a menšinového současně, značně rozvíjí intelektuální schopnosti dětí: „...děti, vychovávané v útlém věku současně ve dvou jazycích, mají lepší výsledky ve školní výuce – a to dokonce i v jazyce většiny! (Bott-Bodenhausen 1977:198; Baker – Prys Jones 1988: 62-85). Takto vychovávané dítě je totiž schopno uchopit a vnímat svět simultánně, čímž se zvyšují jeho intelektuální schopnosti a potenciál. Dvojazyční chápou dříve než jednojazyční relativitu slov (Steensen 1998:17) Samozřejmě: čím dříve se začne s imenzní jazykovou výukou (viz blíže s.77) tím lépe!“ (Šatava, 2001, s.57)

Nesmí být také zapomenut fakt, že z filozofického hlediska hraje jazyk podstatnou úlohu v celém chápání světa a myšlení obecně. Jazyk je totiž prostředkem, kterým se vyjadřuje myšlení. Zde se nalézá také nejspíše příčina odlišností ve způsobu myšlení celých národů.

Velkým přínosem pro obnovení kulturně-etnické identity a její reprodukci pro budoucí generace židů se stalo založení Lauderovy školy při Židovské obci v Praze. Nejprve byla založena roku 1997 základní škola, roku 1999 k ní přibýlo čtyřleté

gymnázium. V současné době spadají pod toto zařízení mateřská škola, základní škola a osmileté gymnázium.

„Ve škole se vyučuje podle specifického školního vzdělávacího programu Le Chajim vycházejícího a respektujícího rámcové vzdělávací programy MŠMT pro základní a gymnaziální vzdělávání.“ (www.lauder.cz)

Mateřská školka Lauderových škol Gan Jehuda se snaží, jak uvádí, především dát prostor dětem k hraní, učení a poznávání židovských tradic a svátků, přičemž židovský a obecný program se vzájemně doplňují. Náboženský rozměr školky je také zastoupen každodenní ranní modlitbou, požehnáním před a po jídle a páteční šabatovou oslavou. Bilingvní charakter školky je způsoben faktem, že jedna z učitelek je rodilá mluvčí v hebrejštině. Vznik mateřské školy je spojen s organizací L. A. Pincus Jewish Education Fund for the Diaspora.

Základní škola nabízí židovskou výchovu a výuku hebrejštiny ve čtyřech hodinách týdně dle kanadského výukového programu Tal Am. Ve škole jsou třídy pro dvacet žáků.

„Gymnázium je svým zaměřením všeobecné. Cílem školy je poskytnout vzdělání v rámci evropské, české a židovské kultury. Škola je otevřena všem studentům s židovskými kořeny, případně i těm, kteří chtějí poznat židovskou kulturu a tradici formou volitelných seminářů.“ (www.lauder.cz)

Na všech stupních Lauderových škol, tedy mateřské školce, základní škole a gymnáziu, je soustavně zohledňována výuka judaismu a hebrejštiny. Při výuce hebrejštiny je zohledňována její znalost, neboť ve škole jsou jak rodilí mluvčí, tak úplní začátečníci. Hlavními předměty věnujícími se judaismu jsou židovská výchova, židovská studia a zmíněná hebrejšтина, přičemž judaismus proniká i do výuky běžných obecných předmětů.

Jak uvádí internetové stránky školy, cílem této organizace je „zprostředkovat studentům dostatek vědomostí, schopností a zkušeností k tomu, aby mohli ve svém životě sami vytvářet své židovské postoje a názory a samostatně pracovat na rozvíjení své židovské identity.“ (www.lauder.cz)

Výchova dětí v hebrejštině, náboženské výchově a výchově židovských tradic obecně je pak mnohem obtížnější v jiných židovských obcích v České republice. Tyto obtíže jsou dány zejména demografickými faktory, neboť asi polovina Židů žije v Praze, zatímco Židů, tedy i mladých Židů, žije v ostatních Obcích poměrně málo.

Na vzdělávání, a nejen mladých Židů, se podílí také celá řada židovských spolků a organizací, o kterých je psáno v kapitole Židovské organizace a spolky.

Židovské kultuře a judaismu je věnována pozornost také na českých vysokých školách:

Na Univerzitě Palackého v Olomouci bylo vybudováno na Filozofické fakultě Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových. Studenti v centru mohou studovat magisterský dvouletý studijní obor Judaistika: Dějiny a kultura Židů. Studium je dle centra interdisciplinární a internacionální. Během studia se vyučují jazyky ivrit, jidiš a hebrejšťina. Cílem centra je zaměřit se na vědecko-badatelskou činnost, zapojení do mezinárodní sítě vědecko-výzkumných a edukačních institutů, poskytování kurzů všem studentům se zájmem o judaismus z celé univerzity a působit osvětově v rámci regionu. (www.jud.upol.cz)

Na Karlově Univerzitě v Praze je na Husitské teologické fakultě zřízen Ústav židovských studií. Ústav se zaměřuje především na oblasti jako jsou: „židovská mystika, rabínská literatura, židovská filosofie, synagogální liturgie, literatura midrašů, židovské tradice a zvyky, rabínská středověká hebrejšťina, ivrit, aramejšťina babylonského Talmudu, biblická hebrejšťina a od akademického roku 2005/06 i výuka jidiš.“ (www.htf.cuni.cz) Vysokou úroveň kvality ústavu také dokládá zapojení do mezinárodního vědeckého dění v této oblasti. „Ústav židovských studií spolupracuje s ostatními fakultami UK i se zahraničními pracovišti, jako jsou Hebrejská univerzita v Jeruzalémě, Univerzita Heidelberg, Univerzita Paris 8, Univerzita Trier, do budoucna je plánováno prohloubení spolupráce s mimoevropskými pracovišti v USA a Izraeli.“ (www.htf.cuni.cz)

5.4 Muzejnictví, kultura a košer stravování

5.4.1. Muzejnictví

Judaismus a židovská kultura jako taková je do značné míry založena na symbolice. Propojení židovské etnicity a jejích symbolů s sebou přináší samozřejmě také požadavky na uchování co nejvíce těchto symbolů do budoucnosti. Šatava propojení etnicity a symboliky například komentuje slovy: „[Etnicita] ve své podstatě otevírá široké pole pro užití symbolů a manipulaci s nimi. Složky používané v etnickém diskurzu vypadají zprvu zcela přirozeně: původ, biologické pozadí, sounáležitost, území kultura a dějiny – to vše vyhlíží skvěle reálně a tvoří to, co mnozí považují za zjevnou realitu. Definice všech těchto pojmů jsou však mimořádně vágní.“ (Šatava, 2001, s. 23.)

Samotné dochované kulturní dědictví spojené s identifikací Židů k jejich etniku a kultuře tak přináší zásadní přínos pro samotnou interpretaci jejich vlastní existence. „Společnost interpretuje dochované zdroje všech forem kulturního dědictví – hmotných, nehmotných, movitých i nemovitých – se záměrem konstruování kulturní a historické paměti v závislosti na svém dynamickém vztahu k těmto objektům paměti a kultury. Kulturní dědictví se tak stává součástí sociálního procesu identifikování společenských hodnot; produkt tohoto procesu, kolektivní kulturní paměť, je přítomen pouze v mentálním světě té které společnosti jako souhrn jistých jazykových a kulturních norem a kódů, jehož prostřednictvím společnost hodnotí i kódy a normy mimo tento soubor.“ (Jirásek, 2006, s. 13)

Podle všeho tak není pochyb, že veškeré historické a kulturní instituce mají přímou souvislost s procesem utváření a reprodukce kulturní židovské identity. „Paměťové instituce se pak spolu s vizuální kulturou, tj. statickými či pohyblivými obrazy, trojrozměrnými objekty (sochami či užitkovými předměty, které ovlivňují naše vnímání prostoru a naše každodenní rituály), podílejí na vytváření naší identity.“ (Jirásek, 2006, s. 14)

Seznámení se s židovskými muzei, památníky a veškerými památkami na území České republiky, podílejícími se na utváření identit, je z výše zmíněných důvodů nutné k ucelení pohledu na celou problematiku.

Jedinečné postavení nejen v českém, ale i evropském měřítku má v tomto ohledu Židovské muzeum v Praze. Historie muzea sahá do roku 1906 a bylo založeno historikem Salomonem Hugem Liebenem a dr. Augustem Steinem. Jejím původním záměrem mělo být zachovat cenné umělecké předměty z pražských synagog, které byly v rámci přestavby Židovského města počátkem 20. století zbořeny. (www.jewishmuseum.cz) Muzeum získalo deponitáře během nacistické okupace, kdy do něj bylo posíláno mnoho předmětů ze zničených židovských obcí a synagog. Po válce pak přešlo muzeum pod státní správu a teprve po roce 1989 bylo znovu navraceno Federaci Židovských obcí.

Při muzeu funguje také Vzdělávací a kulturní centrum, neboť samotné muzeum považuje za jeden z hlavních cílů „informovat nejširší veřejnost o židovských dějinách, kultuře, tradicích a zvycích, zejména v Čechách a na Moravě, a přispět tak ke zlepšení atmosféry tolerance vůči odlišnostem.“ (www.jewishmuseum.cz)

Památník Terezín se svým posláním od Židovského muzea v Praze v určitých ohledech odlišuje. Byl vybudován roku 1947 a jeho posláním je „uchovávat památku obětí rasové a politické perzekuce v letech nacistické okupace, rozvíjet muzejní, výzkumnou a vzdělávací činnost, jakož i pečovat o místa spojená s utrpením a smrtí desítek tisíců obětí vlády násilí.“ (www.pamatnik-terezin.cz)

Regionální židovské muzeum v Mikulově se svým židovským hřbitovem a synagogou, Židovské muzeum Dobrá Voda u Hartmanic a židovský hřbitov s ghettem v Boskovicích můžeme s jejich expozicemi řadit nejspíše také k institucím většího významu pro české židovství.

V České republice se nachází také mnoho dalších významných židovských památek, zejména hřbitovů a dochovaných synagog, které však mají už spíše jen regionální charakter.

5.4.2. Kultura

Chceme-li poznat umělecký přínos židovské menšiny v České republice například v oblasti výtvarného umění, který se bezpochyby podílí na spoluvytváření

židovské identity, nenajde se dle Krumphanzlové nejspíše vhodnější doba než právě nyní. Krumphanzlová totiž soudí, že při rychlém tempu tvorby „nových a nových podnětů, stylů, technik a osobitých přístupů v oblasti výtvarného umění“ máme možnost se pozastavit a ještě rozplést jisté prolínání kultur a dohledat tak původ a kořeny jednotlivých kulturních prvků, které se značně stírají se zrychlující se globalizací. (Krumphanzlová, 2006, s. 71)

Neměli bychom však tento jev vnímat pouze negativně. Národní či etnická identita se sice z oblasti umění možná i definitivně vytrácí, ale Krumphanzlová spatřuje i na tomto faktu jistá pozitiva, která nám poeticky sděluje: „stromy umění kvetou a vydávají sladké plody umění, které již začínají ztrácet identitu národní, začíná nabývat na intenzitě a vůni identity lidské.“ (Krumphanzlová, 2006, s. 72)

Nastolený problém identifikace národních či etnických prvků v umění v případě Židů nám může osvětlit příklad z historie, který uvádí Morkes: „...v leningradském symfonickém orchestru bylo 13 Židů, a přestože to byli Židé, neměli vůbec žádné problémy. A že nějací Židé byli i v orchestru newyorské filharmonie. Také neměli žádné problémy. Ale v jejich případě nikdo nevěděl, kolik jich v orchestru opravdu je. Nikoho totiž vůbec nenapadlo je spočítat.“ (Morkes, 2006, s. 246) Dle Morkese totiž byl při hodnocení těchto jedinců brán především v potaz jejich talent a dovednosti.

Literatura však hraje také důležitou roli při emancipaci a posilování kulturní identity židů v ČR. „Pokud je literatura významným činitelem všech národních kultur, u minoritních populací platí tato skutečnost zvýšenou měrou; literární produkce se stává znakem etnické emancipace.“ (Šatava, 2001, s. 109)

V oblasti židovské literatury mají značný vliv literární nakladatelství zabývající se vydáváním knih ať už židovských autorů, či knih zabývajících se židovskou historií, kulturou, náboženstvím atd. Například Židovské muzeum v Praze se zabývá mimo jiné vydáváním judaik, knih o židovské historii, zvycích, tradicích, památkách a katalogů k výstavám.

Významným nakladatelstvím je Sefer, patřící pod Federaci Židovských obcí. Nakladatelství vydává poezii, prózu, judaika, paměti a časopis Federace Židovských

obcí, měsíčník Roš Chodeš. Skoro každá židovská obec také vydává svůj vlastní časopis monitorující život v ní. (www.sefer.cz)

Nakladatelství Franze Kafky se řadí svým přínosem kulturnímu životu židovského etnika v ČR také k významným institucím. Nakladatelství je součástí Centra Franze Kafky a orientuje se na vydávání děl pražské německé literatury, sekundární literatury s ní spojené, beletrie, odborné literatury, ale i nežidovských děl. V nakladatelství již vyšlo od roku 1990 na 110 titulů a nakladatelství bylo mnohokrát oceněno cenou Nejkrásnější česká kniha roku. Mezi úspěchy také patří vydání celého díla Karla Poláčka.

Pod Centrum Franze Kafky patří také nevládní nezisková organizace založená roku 1990 Společnost Franze Kafky. Cílem společnosti je „přispět k oživení tradic, z nichž vzešel unikátní fenomén tzv. pražské německé literatury, a obnovit obecné povědomí o významu kulturní plurality středoevropského regionu, kde spolu po staletí žili Češi, Němci a Židé.“ (www.franzkafka-soc.cz) Celá společnost má nyní kolem 1000 členů z 23 zemí celého světa. Společnost také přispívá ke kulturnímu vyžití pořádáním literárních večerů, besed, odborných přednášek a seminářů. Vyhlášení Ceny Franze Kafky, Ceny Maxe Broda a soutěž pro všechny studenty v ČR o nejlepší esej patří také nedílně k aktivitám společnosti. (www.franzkafka-soc.cz)

Bezesporu nejvýznamnějším českých židovským spisovatelem 20. století je Arnošt Lustig, jehož prózy povětšinou čerpají z osobních zkušeností s holocaustem (Démanty noci, Dita Saxová, Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou, Nemilovaná), ale i z nejnovějších dějin Státu Izrael (první izraelsko-arabská válka). Dalším významným autorem v kontextu české literatury byl například básník a spisovatel Viktor Fischl, který roku 1949 emigroval do Izraele, kde pak působil v diplomatických službách.

Mezi významné umělce židovského původu, kteří přispívají k současné židovské kultuře v České republice patří také herec, dramatik, režisér, pedagog a spisovatel Arnošt Goldflam. Umělec Michael Bielický se také inspirovuje židovskými symboly a příběhy z židovské historie a filozofie. „Zabývá se tvorbou prostorových

iluzí a propojováním fyzického a virtuálního světa. Autor videoskulptur (od roku 1987), videopásek či "videobásní" (1994-1991), později projektů využívajících navigačních systémů a telekomunikační technologie, které se zabývají překračováním hranic a propojují různá místa na světě.“ (www.artlist.cz)

5.4.3. Košer stravování

„Zvláštní jídla a nápoje se možná stávají symboly identity proto, že jídlo je především společenská akt.“ (Grew, 2003, s. 203) Velmi podstatné je proto pro utváření a reprodukci kulturní identity židovského etnika v ČR možnost stravování košer jídlem. Samotné slovo košer znamená řádný, čistý, nebo též akceptovatelný a přeneseně jsou jím označovány potraviny, které Židé smí jíst, a způsob jejich úpravy, který je Židy přísně dodržován.

„Bible zná základní kategorie potravin, které nejsou košer. Mezi tyto kategorie patří určité druhy drůbeže, ryb (stejně tak jako vepř, králík, orel, sova, mečoun anebo žralok), veškeré dary moře, hmyz a dravci. Druhy, které jsou povoleny a jsou považovány za košer, pak musí být poraženy speciální technikou, to vše za přesně určených podmínek. Dále pak mezi základní pravidla patří, že maso a mléko nesmí být vyráběno ani konzumováno společně.“ (www.omkosher.com)

Tyto náročné podmínky stravování sebou samozřejmě přinášejí velmi mnoho úskalí. Teprve po uvolnění politických poměrů po roce 1989 tak mohlo dojít k založení služeb spojenými s košer stravováním. Tím samozřejmě došlo k dalšímu kroku k emancipaci židovského etnika v ČR.

Židovská obec v Praze například založila košer restauraci Šalom, ve které se podává „košer jídlo podložené hechšerem vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona. Jídelna je košer masová, denně se zde vaří jedno menu,

skládající se z polévky a hlavního jídla. Hostům je k dispozici volný salátový bufet a minerální voda.“ (www.kehilprag.com)

V Praze jsou k dispozici Židům také košer restaurace King Solomon, Dinitz a Taj Mahal kosher Indian Restaurant. Před nedávnem byl v Praze otevřen také první košer hotel zaměřený na židovskou klientelu Dinitz hotel Prague.

V Praze jsou také dva kamenné obchody s košer potravinami. King Solomons je obchodem nejen kamenným, ale také internetovým. Své košer a bio zboží také rozváží až do domácností. Zboží firma dováží z celého světa, ale je také prvním producentem košer masa v České a Slovenské republice. S firmou spolupracují dva rabíni. (www.kosherfoodonline.cz)

Nový košer obchod byl otevřen také ve spolupráci s Židovskou obcí Praha. Jeho majitelem je Zakir Mirzoev. Na skladování a kvalitu potravin dohlíží samotný pražský rabinát. (www.kehilprag.com)

Závěr

Práce zanalyzovala jednotlivé vnější a vnitřní vlivy působící na kulturní identitu Židů v ČR. Tyto vlivy hrály a stále ještě hrají podstatnou roli při obnově etnické a kulturní identity Židů v ČR po jejím přerušení nacistickou okupací a komunistickou diktaturou.

Obecně nastíněná stručná teorie identity pomohla při pochopení samotného procesu utváření identity Židů a zasadila tento proces do širšího evropského rámce zkoumání národních a etnických identit. Rovněž přiblížení specifík židovské etnicity pomohlo při pochopení celého procesu utváření židovské identity.

Mnohem hlubší analýza jak vnějších, tak i vnitřních vlivů působících na kulturní identitu mohla práci učinit samozřejmě mnohem zajímavější. Mohly být použity různé formy sociologických metod, jako například dotazníky a rozhovory. Došlo by však k příliš velkému rozšíření, což nebylo záměrem této práce. Nabízela se mimo jiné obsahová analýza jednotlivých periodik, o současném životě tohoto etnika, vydávanými mnoha Židovskými obcemi, organizacemi a institucemi. Realizace tohoto záměru by však poskytla informace pro ještě jednu další práci obdobného rozsahu.

Informace o vybraných osobnostech současné židovské kultury v České republice měly sloužit pouze jako určitý příklad pro získání představy o židovských umělcích v ČR. Podobnému účelu měly sloužit také informace o muzejnictví.

Účelem jednoduše nebylo uvést všechny informace, ale jen ty, které by vhodně vystihly povahu vlivů působících na židovskou kulturní identitu.

Lze také říci, že se mi podařilo zachovat jasnou linii práce a dát prostor pouze informacím, které mají s českým židovským etnikem přímou souvislost. Nedošlo tak k nežádoucímu rozvětvení práce do oblastí, jako je velmi bohatá židovská historie, holocaust a problematika Státu Israel.

Anotace

Příjmení a jméno a autora: Proksch Pavel

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FF UP

Název Práce: Kulturní identita Židů v ČR

Počet znaků: 70 000

Počet titulů použité literatury: 43

Klíčová slova: Židé, etnokulturní, identita, etnicita, národ, nacionalismus, školství, jazyk, muzejnictví, holocaust, historie, kultura, košer stravování, organizace a instituce.

Práce se zabývá utvářením a reprodukcí kulturní identity Židů v ČR. Důraz je kladen na období posledních dvaceti let a zmíněna je také evropská perspektiva zkoumání identity v současnosti. Autor vymezuje pojmy národ, nacionalismus, etnicita a kulturní identita. Specifika židovské identity a proces utváření a reprodukce kulturní identity Židů v ČR s vlivy na ni působícími jsou v práci rovněž stručně nastíněna. Mezi vnějšími vlivy autor zmiňuje holocaust a historické okolnosti vývoje tohoto etnika po druhé světové válce. Mezi vnitřní vlivy autor řadí rejudaizační trendy ve světě, obnovu židovských škol a jazyka, židovské organizace a instituce a vlivy muzejnictví, kultury a košer stravování.

Annotation

First Name: Pavel

Surname: Proksch

Faculty: Faculty of Sociology, Department of Sociology and Adult education

Work Title: Jewish Cultural Identityt in the Czech Republic

Number of letters: 70 000

Number of literature titles used: 43

Keywords: Jews, ethnoculture, identity, ethnic, nation, nacionalism, education, language, museogly, holocaust, history, culture, kosher boarding, organization and institution.

The work descripts creation and reproduction of cultural identity of Jews id the Czech republic. It is accended last twenty years period and it is also mentioned the European perspective of investigating of this time identity. The author delimitates conseptions like nation, nationalism, etnicity and cultural identity. Specifics of Jewish identity and proces of creation and reproduction of cultural identity Jews in the Czech republic with operating influences are shortly outlined in this work too. The author refers by describing of other influences holocaust and

historical circumstances of evolution of this ethnicity after the World War Two. Author appends by describing inner influences rejudaization trends in the world, renewal of Jewish schools and language, Jewish organizations and institutions and influences museology, culture and kosher boarding.

Seznam použité literatury

1. BERGER, P. L. – LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: CDK. 1999. ISBN 80-85959-46-1.
2. BITTNEROVÁ, D. *Konstrukce identity imigrantů v ČR*. In MACEK, P. – DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 2005. ISBN 80-210-38-04-7.
3. FISCHER, J. In *Opustíme je i my? Lidové noviny*. 11-2-2010. Praha: Mafra a.s. ISSN 1213-1385.
4. GREW, R. *Konstrukce národní identity*. In HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: SLON. 2003. ISBN 80-86429-20-2.
5. HAMAR, N. *O holocaustu a formování identity*. In *Biograf*. Č. 27. Praha: Centrum pro teoretická studia UK/AV. 2002. ISSN 1211-5770.
6. HAVELKA, M. *Identity ve sjednocující se Evropě*. In MACEK, P. – DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 2005. ISBN 80-210-38-04-7.
7. HEŘMANOVÁ, V. *Předpoklady rozvoje identity u příslušníků národnostních menšin*. In BALVÍN, J. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006. ISBN 80-903727-0-8.
8. HOBSBAWM, E. *Několik úvah o nacionalismu*. In HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: SLON. 2003. ISBN 80-86429-20-2.
9. JIRÁSEK, P. *Prezentace kulturního dědictví ve světle dokumentů EU a kulturní politiky MK ČR*. In *Tezaurace a prezentace kulturního dědictví minorit vesbirkových*

a výstavních programech muzeí a galerií. 2006. Praha: Židovské muzeum. ISBN 80-86889-42-4.

10. KAMIŠ, K. *Mateřská řeč – klíč k lidské inteligenci i k toleranci.* In BALVÍN, J. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám.* Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006. ISBN 80-903727-0-8.

11. KEPEL, G. *Boží pomsta.* 1. vyd. Brno: Atlantis. 1996. ISBN 80-7108-120-5.

12. KRUMPHANZLOVÁ, V. *Identita národnostních menšin ve výtvarném umění.* In BALVÍN, J. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám.* Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006. ISBN 80-903727-0-8.

13. MORKEŠ, F. *Identita, kultura a vzdělávání.* In BALVÍN, J. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám.* Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006. ISBN 80-903727-0-8.

14. MUHIČ, J. *Kulturní identita jako model interpretace.* In MACEK, P. – DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 2005. ISBN 80-210-38-04-7.

15. NEŠPOR, Z. – LUŽNÝ, D. *Sociologie náboženství.* 1. vyd. Praha: Portál. 2007. ISBN 978-80-7367-251-5.

16. RŮŽIČKA, Michal, HENIG David. "Identita v sociálním výzkumu: epistemologické meze". in Petr Mareš, Ondřej Hofírek (eds.). *Sociální reprodukce a integrace: ideály a meze.* Brno: MUNI 2007. s. 225-245. ISBN 8021044395.

17. RÝDL, K. *Pojetí identity z hlediska pedagogiky.* In BALVÍN, J. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám.* Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006. ISBN 80-903727-0-8.

18. ŘÍČAN, P. *Úloha spirituality v optimalizaci osobnosti.* In MACEK, P. – DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 2005. ISBN 80-210-38-04-7.

19. SMITH, A. D. *Etnický základ národní identity.* In HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus.* Praha: SLON. 2003. ISBN 80-86429-20-2.

20. SOUKUPOVÁ, B. - NOVOTNÁ, H. *Profil osobnosti pracovníka menšinového hnutí – na příkladu Českožidovské menšiny v Českých zemích v letech 1876-1939 a 1945-2000.* In MACEK, P. – DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních*

a etnických kontextech. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 2005. ISBN 80-210-38-04-7.

21. ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 1. vyd. Praha: Cargo Publishers. 2001. ISBN 80-902952-1-5.

22. ŠLESINGEROVÁ, E. *Poznámky k narativní konstrukci židovských identit*. In *Biograf*. Č. 27. Praha: Centrum pro teoretická studia UK/AV. 2002. ISSN 1211-5770.

23. VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál. 2004. ISBN 80-7178-798-1.

24. WALDENBERG, M. *Terminologie. Národ, národnostní menšiny, národní otázky, národní ideologie*. In HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: SLON. 2003. ISBN 80-86429-20-2.

Seznam použitých internetových zdrojů

1. BEJTELEND dostupné z <http://www.bejtelend.cz/> [cit. 15.3. 2010].
3. BEJTSIMCHA dostupné z <http://www.bejtsimcha.cz/> [cit. 15.3. 2010].
2. BEJT-PRAHA dostupné z <http://www.bejt-praha.cz/> [cit. 15.3. 2010].
4. FEDERACE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ dostupné z http://www.fzo.cz/ona_sta.do [cit. 15.3. 2010].
5. HAKOACH dostupné z <http://www.hakoach.cz/> [cit. 15.3. 2010].
6. HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA dostupné z <http://www.htf.cuni.cz/> [cit. 15.3. 2010].
7. INSTITUT TEREZÍNSKÉ INICIATIVY dostupné z <http://www.terezinstudies.cz/cz2/main> [cit. 15.3. 2010].
8. KABINET JUDAISTIKY FF UP dostupné z <http://www.jud.upol.cz/> [cit. 15.3. 2010].
9. KING SOLOMONS dostupné z <http://www.kosherfoodonline.cz/> [cit. 15.3. 2010].
10. LAUDEROVY ŠKOLY dostupné z <http://www.lauder.cz/> [cit. 15.3. 2010].
11. MICHAEL BIELICKY dostupné z <http://www.artlist.cz/index.php?id=1803> [cit. 15.3. 2010].
12. NAKLADATELSTVÍ SEFER dostupné z <http://www.sefer.cz/> [cit. 15.3. 2010].

13. PAMÁTNÍK TEREZÍN dostupné z <http://www.pamatnik-terezin.cz/showdoc.do?docid=4> [cit. 15.3. 2010].
14. SPOLEČNOST FRANZE KAFKY dostupné z <http://www.franzkafka-soc.cz/> [cit. 15.3. 2010].
15. ZÁKLADY KOŠER dostupné z <http://www.omkosher.com/cz/zaklady-koser/co-je-to-koser/> [cit. 15.3. 2010].
16. ŽIDOVSKÁ AGENTURA V ČR dostupné z <http://www.sochnut.cz/> [cit. 15.3. 2010].
17. ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE dostupné z <http://www.jewishmuseum.cz/czindex.php> [cit. 15.3. 2010].
18. ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA dostupné z <http://www.kehilaprag.cz/mambo/> [cit. 15.3. 2010].
19. ŽIDOVSKÁ LIBERÁLNÍ UNIE dostupné z <http://www.zlu.cz/> [cit. 15.3. 2010].